

:αράδοσης μὲ  
εῖναι ἡ σχέση  
ῆς μὲ τὴ σύγ-  
τὴν ἐκκοσμί-  
ντεχνία ἡ ἀκό-  
μα τοῦ εὐρω-

ατος νὰ σκε-  
ῖθική καὶ τὴν  
γαλύτερη μὲ  
ἰὲν εἶναι ἵδιον  
ωσῆς τῆς θρη-  
σιδιάζει καὶ  
νους παρατη-  
φραστές ἐνὸς  
ἀπὸ κάθε βά-  
Ιοθοῦ Λόγου,  
ἡτηση γιὰ τὸν  
θέλουν σῆμε-  
χναγκαστικὰ  
τῇ τὴν ἔννοια  
ἰωῆς γιὰ τὴν  
ἴης στὴν Ἑλ-  
γιμου, νὰ πά-  
ατέρωθεν ἄ-  
κεψης αὐτῆς,  
λικὸ πνεῦμα  
καὶ ἀπέναντι  
ποτιμοῦν τὶς  
καὶ περιφρο-  
καὶ τὴν ὁδό-  
α αὐτὸ ὁ βι-  
ταθαρὰ ἀπὸ  
τίθεται, πρὸς  
μιὰ θεωρη-  
ρῶτος «γνω-  
ἱ» αὐτὴ τὴν  
οὐ λαοῦ μου  
κοα ἀπὸ τῶν  
ὁδύνην αὐ-  
τερβολῆς τῆς  
σαρκώνεται  
τράξης»<sup>4</sup> γιὰ  
τὴν ἐλπίδα  
θάνατο. Ο-  
οχεὶ καὶ θρη-

Σ ΠΑΓΚΑΛΟΣ

ἐπιμ. Θ. Δρί-

NEONAZIΣΤΙΚΟΣ ΠΑΓΑΝΙΣΜΟΣ  
ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ  
ἐπιμ. Στ. Ζουμπουλάκης, ἐκδ. Ἀρτος Ζωῆς,  
Ἀθῆνα 2013, σσ. 173.

Πῶς βρεθήκαμε στὶς μέρες μας νὰ μι-  
λοῦμε γιὰ παγανισμοὺς καὶ ναζισμοὺς καὶ  
βεβαίως πῶς ἔγινε ὁ ‘Ἀρτος Ζωῆς’ νὰ πά-  
ρει τὴν πρωτοβουλία γιὰ μιὰ ἐκδήλωση (26  
Νοεμβρίου 2012 – Νομικὴ Σχολή) μὲ αὐτὸ  
τὸν τίτλο; Δὲν χρειάζεται κόπος γιὰ νὰ κα-  
ταλάβουμε ὅτι ὁ λόγος εἶναι οἱ ἔξελιξεις  
τῶν τελευταίων χρόνων στὴ χώρα μας, ποὺ  
κατέληξαν νὰ εἰσαγάγουν στὸ ἐλληνικὸ  
Κοινοβούλιο ἔνα νεοσυσταθὲν Κόμμα μὲ  
τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πρώτου σκέλους  
τοῦ τίτλου: νεοναζιστικὸ παγανισμό.

Πρέπει νὰ ξεκαθαρίσουμε ὅτι οἱ ὄμι-  
λητες προσεγγίζουν τὰ θέματα μὲ γνώμο-  
να τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ Ἐκκλησία, τὴ  
θεολογία καὶ τὴν ἴστορια τῆς. Τὸ ἀξιοση-  
μείωτο εἶναι ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὸν μητρ. Ἀλε-  
ξανδρούπολεως Ἀνθιμο, ποὺ ἥταν ἔνας ἐκ  
τῶν ὁμιλητῶν, ἡ ἔκδοση περιλαμβάνει τὰ  
κείμενα ἀλλων δύο ἐνεργῶν μητροπολι-  
τῶν, πράγμα ποὺ ἐπιβεβαιώνει τὴν κρισι-  
μότητα τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ δὲν κλείνει  
τὸ ζήτημα τῆς εὐαισθησίας ποὺ ἐκδηλώνει  
ἡ Ἱεραρχία σχετικὰ μὲ τὴν ναζιστικὴ αὐτὴ  
ἔξαρση, ἐν μέσῳ μιᾶς κοινωνίας καὶ ἐνὸς  
λαοῦ ποὺ μοιάζει ἀποπροσανατολισμέ-  
νος καὶ ἀποχριστιανισμένος.

Τὸ ζήτημα φαίνεται νὰ τὸ θίγει μὲ τὸν  
τρόπο τοῦ ὁ μητρ. Ἀνθιμος ὁμολογώντας,  
ὅτι ἐὰν τὸ πρόβλημα τῆς σοβιόύσας κρίσης  
εἶναι πνευματικό, «οἱ ὀρθόδοξοι εἴμαστε  
σοβαρὰ ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν κρίση αὐτῆς». Μιλώντας ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας ὡς  
Σώματος Χριστοῦ ὑποστηρίζει ὅτι αὐτὴ ἡ  
Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ ἀντίκειται ἡ νὰ  
ἀντιπαλεύει (ἐννοεῖ μὲ παγανισμοὺς ἡ νε-  
οναζισμούς) ἀλλὰ νὰ αἰσθάνεται ἔνοχη  
γιὰ τὶς παραμορφώσεις, τὶς ἐκτροπές καὶ  
τὶς ἀστοχίες τῶν ἀνθρώπων ἡ τοῦ λαοῦ καὶ  
συνάμα νὰ θεωρεῖ ὑπεύθυνο τὸν ἔαυτό τῆς  
γιὰ τὴ στρέβλωση τῆς ἴστορίας. Ωστόσο,  
τίθεται τὸ ἔρωτημα: Ἄφοῦ θὰ αἰσθάνεται  
ἔνοχη καὶ ὑπεύθυνη, δὲν θὰ πρέπει νὰ  
παίρνει κάποιες πρωτοβουλίες; Δὲν θὰ  
πρέπει νὰ δηλωθεῖ αὐτὴ ἡ ἔνοχη καὶ αὐτὴ  
ἡ εὐθύνη (ἐννοῶ σὲ ἐπίπεδο Ἱεραρχίας),  
γιατὶ κάποια πράγματα, τουτέστιν συμ-  
πειφορὲς καὶ τοποθετήσεις ἀπέναντι

στὴν Πολιτεία ἡ τὸν λαὸ ἡ τὴν κοινωνία,  
πρέπει νὰ μποῦν σὲ ἄλλη βάση, περισσό-  
τερο φιλάνθρωπη καὶ ὄντως χριστιανική;

Ο σεβ. Ἀνθιμος βλέπει τὴν λύση σὲ αὐτὰ  
τὰ δύο: «τὸ ἀρχαίο ἐλληνικὸ πνεῦμα στὴν  
κλασικὴ του ἄποφη καὶ τὸ εὐαγγελικὸ  
χριστιανικὸ μήνυμα στὴν Ὁρθόδοξη ἐπεξ-  
εργασίᾳ του». Αὐτὴ ἡ φράση πρέπει νὰ  
διαβαστεῖ μαζὶ μὲ τὴν ἄλλη ποὺ λέει: «Τὸ  
ἄλυτο πρόβλημα δὲν εἶναι οἱ ἔνοι στὴν  
πατρίδα μας. Εἶναι οἱ ντόπιοι, ὅταν εἶναι  
ἀποξενωμένοι ἀπὸ τὸν Χριστό». Ο ὄμι-  
λητῆς στηρίζεται σὲ σταθερές. Οι σταθε-  
ρές, ἀρχαία κλασικὴ σκέψη καὶ ὁρθόδοξη  
Ἄλιθεια, ἀπετέλεσαν καὶ ἀποτελοῦν στα-  
θερές γιὰ ἀρκετοὺς διανοητὲς ποὺ προσ-  
παθοῦν νὰ βροῦν λύση στὰ σημερινὰ προ-  
βλήματα. Ἐξάλλου, ἡ ἵδια ἡ ὁρθόδοξη θε-  
ολογία ἀλλὰ καὶ ἡ δυτικὴ ποὺ ἐδράζεται  
στὸ Σχολαστικισμὸ ἔχει μέσα της ἀρχαία  
Ἑλλάδα, ἐκχριστιανισμένη στὴν πρώτη  
περίπτωση, ἀλλοιωμένη ἐπὶ τὸ ἀριστοτε-  
λικότερον στὴ δεύτερη. Ωστόσο, οἱ κοινω-  
νίες, περιλαμβανομένης τῆς ἐλληνικῆς, ἀλ-  
λιῶς πορεύονται, καὶ πιὸ συγκεκριμένα  
πορεύονται μεταξὺ μηδενισμοῦ καὶ οἰκο-  
νομίας τῆς Ἀγορᾶς κι αὐτὸ σημαίνει ὅτι  
χρειάζεται πολλὴ δουλειὰ γιὰ νὰ κατορ-  
θωθεῖ μιὰ ἀνάστροφη πορεία, ποὺ νὰ ξα-  
ναβάλει τὰ πράγματα στὴ θέση τους. Μὰ  
ύπαρχει καὶ κάτι ἄλλο: στὴν πορεία τῆς  
ἴστορίας διασταυρωθήκαμε μὲ τὴν ὀθω-  
μανικὴ κατοχὴ καὶ μὲ τὸν δυτικογενῆ πο-  
λιτισμό, ἐπομένως ὁποιαδήποτε σύνθεση  
ποὺ θὰ ἐπιχειρήσουμε στὴ βάση αὐτῆς τῆς  
‘ἐπιστροφῆς’ πρέπει νὰ λάβει ὑπ’ ὄψη της  
καὶ τὸ ἐνδιάμεσο πρόσφατο διάστημα καὶ  
αὐτὰ ποὺ ἔχει ἀφήσει, εἴτε ὡς ἐπιδράσεις,  
εἴτε ὡς διαστρεβλώσεις.

Ο Σταῦρος Γιαγκάζογλου στὴν ὁμιλία  
του μὲ θέμα ‘Θεολογία καὶ νεοναζιστικὸς  
ἐθνικισμὸς’ ἀναφέρεται στὴν «πορεία τῆς  
νεωτερικότητας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἐκ-  
συγχρονισμοῦ στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη». Βλέ-  
πει αὐτὰ τὰ δύο νὰ ἔξελισσονται παράλ-  
ληλα μὲ τὴν «πολιτισμικὴ ἐκκοσμίκευ-  
ση». Η ὁμιλία του φέρνει στὸ προσκήνιο  
μιὰ σειρὰ ἀπὸ γεγονότα καὶ πραγματικό-  
τητες γιὰ τὸν περισσότερο κόσμο – χρι-  
στιανικὸ ἡ μή – ἀπολησμονημένα σὲ τέτοιο  
βαθμό, ὡστε συμβάλλουν στὴν ἀπουσία  
κριτηρίων καὶ στὴν ὀδυναμία σχηματι-  
σμοῦ πλήρους ἀντίληψης γιὰ τὴν ἴστορικὴ  
ἀλήθεια.

Ή ανάπτυξη ποὺ έπιχειρεῖ συνοψίζεται στὴ φράση: «Ο δυτικοευρωπαϊκὸς ἐθνικισμὸς ἔγινε παράγωγο τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ καὶ ὁ λόγος του ὑπῆρξε σαφέστατα ἀντιθρησκευτικὸς καὶ ἀντικληρικαλιστικός». Σημειώνει ἀμέσως τὴν ταύτιση θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ταυτότητας ἀπὸ τὸν 180 ὥς τὸν 190 αἰώνα σὲ ὀλόκληρη σχεδὸν τὴν Εὐρώπη, πράγμα ποὺ σημαδεύει τὶς ἔξελίξεις ὡθώντας τὰ πράγματα στὴν πολιτική τους θεώρηση καὶ χρόση ἀλλὰ καὶ ἐθνικοποιώντας ἐν πολλοῖς τὰ πάντα. Εἶναι κάπως σὰν τὴ θέση τοῦ Θεοῦ νὰ τὴν παίρνει τὸ ἔθνος, ποὺ σημαίνει στὸ ξεκίνημά του τουλάχιστον, πλήρῃ ἐθνικοποίηση τῆς θρησκείας.

Ο Γ. βλέπει τὴν ἔξαρση τοῦ ἐθνικισμοῦ συνυφασμένη μὲ τῇ Γαλλικῇ Ἐπανάστασῃ «ὅταν οἱ ἔννοιες ἔθνος, κράτος, ἔδαφος, γλώσσα ταυτίστηκαν σταθερὰ καὶ ἀμετάκλητα». «Οσο ἀπολυτοποιοῦσαν τὸ ἐθνικὸ κράτος, τόσο ἐτοίμαζαν τὸ δρόμο σὲ φασιστικὸ ἥ κομμουνιστικὸ ὀλοκληρωτισμό. Κυρίαρχος ὁ ρόλος τῶν μαζῶν στὴν περίπτωση αὐτῆς, πράγμα ποὺ σπάνια ὑπογραμμίζεται. Ο ὄμιλητῆς βλέπει νὰ συνδυάστηκαν οἱ ἰδέες τοῦ Φίχτε μὲ ἔκεινες τοῦ Χέγκελ, γιὰ νὰ ἀρχίσουν νὰ γυρνᾶνε στὸ κεφάλι τῶν Γερμανῶν τάσεις πρὸς παγκόσμια κυριαρχία. Τὸ ἀπόλυτο πνεῦμα τοῦ Χέγκελ, παρὰ τὶς ὑποτιθέμενες συνδέσεις του μὲ τὸν Χριστιανισμό, παρουσιάζεται ἔξοχως κοσμικό, καὶ οἱ λαοὶ ἀρχίζουν νὰ ἀποθεώνουν τὴ λογικὴ καὶ τὴν ἴστορία ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ἀπολυτοποιημένου Κράτους, ποὺ δὲν φείδεται νὰ ποδοπατεῖ καὶ νὰ θυσιάζει λαοὺς καὶ ἀτομικὲς ὑπάρξεις. Συστήνω ἀνεπιφύλαχτα τὸ μικρὸ βιβλιαράκι τοῦ Οὐγγρου Λάζλο Φολντένυι, «Ο Ντοστογιέφσκυ διαβάζει Χέγκελ καὶ κλαίει (Ἀρμός), σὲ δσους ἐνδιαφέρονται περισσότερο. Ο Σ.Γ. βλέπει στὴν ἀφετηρία ἀνάδυσης τοῦ ρατσισμοῦ καὶ τοῦ ναζισμοῦ τὴν «σύγχυση ἔθνους καὶ φυλῆς». Ερχονται στὸ προσκήνιο ἰδέες περὶ καθαρῆς φυλῆς καὶ μάλιστα ἀρίας, ἔρχεται στὸ προσκήνιο ἡ ἱεραρχία φυλῶν, ἥ γῆ καὶ τὸ αἷμα καὶ ἀρχίζει νὰ ξεθεμελιώνεται ἥ ἐνότητα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου ἡ θεμελιωμένη –μεταξὺ ἀλλων– στὴ χριστιανικὴ παράδοση. Γυρνοῦμε πισω στὸν προχριστιανισμό, σὲ παγανιστικὲς λατρεῖες καὶ θεότητες καὶ πάνω ἔκει στή-

νεται «ἡ γερμανικὴ ἐθνικοσοσιαλιστικὴ ἵδεολογία».

Πολὺ σωστὰ σημειώνει ὁ ὄμιλητῆς ὅτι «Μετὰ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, οἱ χριστιανικὲς παραδόσεις τῆς Εὐρώπης δὲν εἶναι πλέον ὁ ἐνεργὸς παράγοντας τῆς ἴστορίας», περνοῦν σὲ παθητικότητα ποὺ συχνὰ παρουσιάζει ὄψη «κλειστῶν κοινοτῶν». Αὐτὴ ἡ κατάσταση σὲ συνδυασμὸ μὲ συντηρητικότητες, φοβίες μπροστά στὴ νέα πραγματικότητα, ἀναδιπλώσεις, βάζει τὶς χριστιανικὲς Ἐκκλησίες στὸ περιθώριο τῶν ἔξελίξεων καὶ ἐπιτρέπει τὴ διείσδυση σὲ αὐτὲς τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ – εἰδικὰ στὴ Γερμανία, Αὐστρία καὶ Σκανδιναβία. Στὴ Γερμανία, τονίζει ὁ Σ.Τ.Γ., οἱ Ἐκκλησίες ἐκναζιστικοποιοῦνται. Φανταστεῖτε ὅτι τὸ «1933 ἡ ἐθνικὴ σύνοδος τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας στὸ Βίττεμπερκ ἐνέκρινε τὴ διαβότη ἄρια παράγραφο». Αὐτὰ καὶ ἀλλα φαίνεται νὰ ἔχηγοῦν «τὴ συνεργασία ἥ ἔστω τὴ σιωπὴ τῶν Ἐκκλησῶν στὴ Γερμανία στὸν ἀπόλυτο διωγμὸ τῶν Ἐβραίων καὶ στὸ «Ολοκαύτωμα, τὸ δόπιο ἔλαβε τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς ‘ἀντεστραμμένης θρησκείας’ καὶ μαζικῆς γενοκτονίας» (σ. 50). «Ἔχει σημασία, γιὰ νὰ καταλάβουμε ποὺ ἔφτασαν τὰ πράγματα, ἡ παράθεση ποὺ γίνεται τῆς ἀκόλουθης διακήρυξης τοῦ Ἰδιου τοῦ Χίτλερ στὸ περιβόητο MeinKampf ὅτι «Πιστεύω πῶς σήμερα ἐνεργῶ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Παντοδύναμου Δημιουργοῦ, ὑπερασπιζόμενος τὸν ἔσωτο μου ἐναντίον τῶν Ἐβραίων, μάχομαι γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Κυρίου!!! Δὲν ἀναρωτήθηκαν οἱ ιεράρχες, οἱ θεολόγοι, οἱ πιστοί, τί λογῆς προσφορὰ ἔργου εἶναι αὐτή, ὅταν πρόκειται γιὰ συστηματικὴ ἔξόντωση ἐνὸς λαοῦ; Άλλα καὶ τὸ ἄλλο: ‘Οσοι δὲν ἥξεραν γιὰ τὴν ἔξόντωση, ἥξεραν πολὺ καλὰ τὸν διασυρμὸ καὶ τὸν ἔξευτελισμὸ ποὺ ἐπιβαλλόταν στοὺς Ἐβραίους μέσα στοὺς δρόμους τῶν πόλεων. Τί δὲν καταλάβαιναν; Καὶ τί θὰ εἴχαν νὰ ποὺ μπροστὰ στὴν παρακάτω ἀποκάλυψη: Στὸν κανονισμὸ ὑγιεινῆς ποὺ ἔγραψε ὁ Χίτλερ, πρότεινε «νὰ ἀπομονωθοῦν ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο πληθυσμὸ δῆλες οἱ οἰκογένειες ποὺ συμπεριλαμβάνουν ἀρρώστους μὲ καρδιακές ἥ πνευμονικές παθήσεις. Τὸ ἐπόμενο στάδιο ἦταν ἡ σωματικὴ τους ἔξολόθρευση» (Hannah Arendt, Τὸ ὀλοκληρωτικὸ σύστημα, γ' μέ-